

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 7. ДЕРЖАВА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

План

1. Сутність, ознаки та функції держави.
2. Форми державного правління:
  - монархія,
  - республіка: а) парламентська, б) президентська, в) змішана.
3. Форми державного устрою:
  - унітарна держава,
  - федерація,
  - конфедерація.
4. Особливості державного ладу сучасної України.

Ключові поняття: абсолютна монархія, держава, конфедерація, парламентська монархія, парламентська республіка, президентська республіка, соціальна держава, унітарна держава, федерація, форма державного правління, форма державного устрою.

Методичні вказівки до семінарського заняття:

1. Категорія «держава» є однією з центральних в політології, бо саме держава в наш час залишається головним політичним інститутом, головним інститутом влади і територіальної організації суспільства. Підготовка першого питання повинна починатись з усвідомлення студентами причин формування держави на певному історичному етапі, з'ясування сутності поняття «держава». Потрібно пам'ятати, що поняття «держава» є неоднозначним, а тому важливим завданням є розкриття особливостей різних теорій походження держави. Для визначення сутності держави необхідно чітко виділити її характерні риси, коротко пояснити кожен з них. Далі студентам слід з'ясувати зміст основних функцій держави, дати різні варіанти їх типології (внутрішні – зовнішні, тимчасові – постійні тощо), звернути увагу на появу нових функцій.

2. Після з'ясування теоретичних сутнісно-понятійних аспектів держави варто перейти до аналізу конкретно-історичних її форм. Насамперед треба з'ясувати сутність синтетичного поняття «форма держави» (форма державного правління + форма державного устрою + політичний режим). Далі слід дати визначення поняття «форма державного правління», виділити дві її форми (монархія й республіка). Для розкриття питання студентам необхідно детально ознайомитись і проаналізувати історичні форми монархії, різновиди республіканської форми правління, навести приклади кожного різновиду форм правління, визначити відмінності між ними. Бажано проілюструвати свою відповідь самостійно складеною схемою різновидів форм правління.

3. Третє питання теми передбачає розкриття сутності поняття «форма державного устрою» як територіально-політичної організації держави, виділення її трьох історичних форм. Необхідно дати чіткі визначення понять «унітарна держава», «федерація», «конфедерація», виділити їх основні ознаки,

охарактеризувати різновиди кожної з форм державного устрою (прості й складні унітарні держави, автономні й союзні федерації тощо). Для більш повного усвідомлення конкретних форм державного устрою слід підібрати відповідні приклади країн з історії або сучасності.

4. Останнє питання теми присвячене характеристиці державного ладу сучасної України. Спираючись на вивчений теоретичний матеріал теми, студенти повинні визначити форму державного правління України, охарактеризувати форму її державного устрою. Далі необхідно дати характеристику кожної з гілок державної влади: описати структуру вищих органів влади, визначити їх основні функції. Необхідною умовою підготовки цього питання є обізнаність з важливими історичними фактами розвитку української державності та знайомство з чинним законодавством. Логічним висновком з четвертого питання повинно стати визначення особливостей державного ладу сучасної України та відповідь на питання щодо правового характеру української держави.

Питання для дискусії:

1. Поясніть, чому держава як соціальний та політичний інститут не може відмерти.
2. Чи є переваги у монархії? Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління? Чи в будь-якій країні можна ввести монархію? Відповідь аргументуйте.
3. Чи може індивід впливати на державу? Які форми правління та які режими найбільш сприятливі для здійснення такого впливу?
4. Чи згодні Ви з висловом: ЗМІ – це четверта влада в державі? Чому?
5. Зіставте основні ознаки правової держави з положеннями Конституції України та сучасними реаліями.
6. У Конституції України записано, що Україна є суверенна, демократична, соціальна, правова держава. Чи правомірним є поєднання цих термінів?

Тема 8. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

План

1. Політична партія: ознаки, походження.
2. Структура та функції політичних партій.
3. Типологія політичних партій.
4. Партійні системи: поняття, типологія (Дж. Сарторі).
5. Партійна система сучасної України.

Ключові поняття: багатопартійна система, біпартійна система, однопартійна система, партійна система, політична партія.

Методичні вказівки до семінарського заняття:

1. Політичні партії – важлива складова частина громадянського суспільства і

правової держави. Їх формування – результат високої політичної свідомості і активності населення, найважливіший показник демократичності держави. Актуальність даної теми обумовлена процесом становлення української партійної системи, який проходить складно, навіть драматично, не завжди підтверджуючи вищенаведену істину про те, що наявність багатопартійної системи – це показник демократичності суспільства.

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати та законспектувати основний теоретичний матеріал з цієї теми. У власні політологічні словники потрібно занести визначення запропонованих понять, ключовими серед яких є політична партія, партійна система. Підготовку до першого питання слід починати з визначення сутності політичних партій. Студенти повинні прослідкувати історичний шлях цього терміну: від античних часів (Аристотель) до сучасного тлумачення (Закон України «Про політичні партії в Україні»), охарактеризувати основні підходи до розуміння сутності партії (ідеологічний, організаційний, інституціональний тощо). Чітке виділення суттєвих ознак політичної партії дасть змогу студентам порівняти партії з суспільно-політичними рухами та групами інтересів.

2. Студенти повинні чітко усвідомити головну мету та значення політичних партій, визначити їх негативні риси, описати структуру політичної партії та проаналізувати основні функції партій у сучасному суспільстві. В процесі підготовки до семінарського заняття студенти повинні ознайомитись з різними теоріями й концепціями політичних партій: виділення трьох стадій формування політичної партії (М. Вебер), формулювання залізного закону олігархії (Р. Міхельс), вчення про організаційну структуру і класовий характер партій (К. Маркс) та ін.

3. Третє питання теми вимагає від студентів чіткого визначення критеріїв типології політичних партій: організаційна структура і характер членства, ідеологія, соціальна база, місце у системі влади, цілі й характер діяльності тощо. Далі необхідно проаналізувати різні варіанти партійних класифікацій (залежно від різних критеріїв). Аналіз партійної типології передбачає характеристику кожного типу партій, наведення прикладів із сучасного політичного життя, порівняння партій різних типів (кадрові – масові, регіональні – загальнодержавні, ліві – праві, правлячі – опозиційні та ін.). На основі оволодіння теоретичними знаннями студенти повинні дати характеристику типу однієї з відомих сучасних партій (за власним вибором) за різними критеріями.

4. Вивчення четвертого питання слід починати з визначення поняття «партійна система» та виділення критеріїв типології партійних систем. Необхідною умовою оволодіння матеріалом є знайомство студентів з класичною типологією партійних систем італійського політолога Дж.Сарторі. Студенти повинні проаналізувати кожний з семи типів партійних систем: виділити їх характерні риси, визначити ступінь стабільності й ефективності системи, назвати відповідний їй тип політичного режиму, навести приклади країн з відповідною партійною системою. Проблемним завданням для студентів повинно стати вирішення протиріччя: багатопартійність, з одного боку, є показником демократичності суспільства, а, з іншого боку, вона часто стає джерелом нестабільності і агресивності суспільства, що починає загрожувати його демократичності. Для вирішення цього протиріччя необхідно з'ясувати, чому багатопартійність часто виступає як джерело нестабільності суспільства, чому біпартійність вважається найбільш ефективною і

демократичною системою, знайти шляхи зміцнення стабільності і суспільної згоди між партіями.

5. При розгляді української партійної системи необхідно проаналізувати шляхи і етапи її становлення, показати специфіку українських партій, наприклад, специфічність розуміння лівих і правих партій. На основі інформації з періодичних видань і Інтернет-мережі слід дати більш детальну характеристику найчисленнішим і найвпливовішим українським партіям і блокам (тип, лідери, основні програмні цілі, соціальні й регіональні особливості тощо). Використовуючи класифікацію Дж. Сарторі, студенти повинні показати, ознакам якого типу (чи типів) відповідає сучасна українська партійна система.

Питання для дискусії:

1. Як пов'язані між собою поняття «держава», «громадянське суспільство» і «політична партія»?
2. Що схиляє людей до вступу в партію: політична ідеологія, політична доктрина чи політична програма партії?
3. На Ваш погляд, скільки партій потрібно в Україні на сучасному етапі і взагалі в подальшому? Чи пов'язано їх виникнення в такій великій кількості з перехідним періодом? Аргументуйте відповідь.
4. Які особливості формування партійної системи в Україні? За якими критеріями відрізняються сучасні українські партії?